

## EGY NAGYSZOMBATI KÖNYVKIADÁS 1675-BEN.

Közli: ACSÁDY IGNÁCZ.

Bármilyen lendületet vett a magyar irodalom a tizenhetedik század folyamán, az író és az olvasó közönség még mindig nem jutottak közvetlen érintkezésbe egymással vagy más szóval nem a közönség érdeklődésétől és vásárlási kedvétől függött a könyvek megjelenése. Szükség volt még egy harmadik tényezőre, a Maecenásra, a bőkezű patronusra, a kinek áldozatkészségétől függött, hogy az író valamely munkával a nyilvánosság elé lép-hessen. Voltak ugyan már akkor is *ex professo* kiadók, egyes nyomdászok, de ezek csaknem kizárólag gyakorlati czéloknak szolgáló könyveket, naptárakat s más ilyenféléket hoztak saját költségükön forgalomba.

Majdnem minden egyéb könyv megjelenése attól függött, képes-e a szerző valamely gazdag úr érdeklődését fölkelteni s őt arra bírni, hogy a nyomtatási költségeket fedezze. Régi irodalmunk virágzása leginkább főpapjainknak és főurainknak köszönhető. Körükből került ki az írók egy része is, kik természetesen műveiket saját költségükön hozták nyilvánosságra. A kik pedig magok nem irtak, azok legalább készségesen támogatták az írókat azzal, hogy műveik nyomtatási költségét fedezték. Legtöbb régi könyvünk egyes főúri patronusok nagylelkűségének köszöni megjelenését s az egyes munkák élén levő, sokszor nagyhangú ajánlásokban nyerne kifejezést az író háláérzelmei a patronus iránt.

Természetesen nem minden író volt szerencéses műve számára áldozni kész patronust szerezni s a patronusi rendszer, mely egyébiránt Európaszerte divott, általában kissé lealázó volt az

íróra. Nem csekély mértékben csorbíthatta önértetét s általában az írói foglalkozás tekintélyét, hogy a legjobb, a leghasznosabb könyv megjelenése is mindig a pártfogók pillanatnyi dispositiójától függött. A kiadó-, a patrónuskeresésben volt valami lealázó, mert sokban hasonlított a kolduláshoz. Természetes, hogy főpap vagy főúri kiadót találni nem mindig volt könnyű s gyakran sok kérés, sürgetés után is kosarat kapott az író úgy, hogy egyik úrtól a másikig kellett vándorolnia, míg célta ért s könyve megjelenhetett. Ha a költség ekkép fedezve volt, az író a munkát bizonyos számú példányban kinyomatta s azokat ismerősei sorában vagy könyvárusok segítségével el igyekezett helyezni. A mi pénz ily módon befolyt, abból került ki az ő írói munkadíja.

Milyen nehezen ment még kiváló összeköttetésekkel bíró embereknek is főúri kiadót találni, mutatja az alábbi levél, melyet az Országos Levéltár egyik gyűjteményéből (Lymbus XXI.) másoltam le, s mely élénk világitásba helyezi régi irodalmi viszonyainkat. A levelet Tarnóczy István nagyszombati jezsuita atya intézte gróf Eszterházy Ferenczhez. Tarnóczy amaz írók sorába tartozik, kiket a jezsuita rend nagy számmal adott hazánknak. Igen tevékeny és termékeny író volt s Szabó Károly Régi Magyar könyvtárában nyolcz kiadott művét találom följegyezve. 1675-ben, midőn az alább közölt levelet megírta, írói pályájának még kezdetén állt, de már akkor kitűnő összeköttetésekkel dicsekedett. A mint a levélből kitűnik, gróf Eszterházy Ferencznek már fontos szolgálatokat tett s évi 180 frt kiadástól kímélte meg. E szolgálat fejében kéri föl egy fordított munkája kiadására, de hozzá teszi, hogy a grófné, ki a magyar ajtatos könyvekben nagy gyönyört szokott találni, szintén érdeklődni fog a könyv iránt.

Gróf Eszterházy Ferencz, kihez a levelet intézte, kora egyik legelőkelőbb és legvagyonosabb főura, legifjabb fia gróf Eszterházy Miklós nádornak és Nyáry Krisztinának, testvéröccse gróf Eszterházy Pálnak, a későbbi herczegnek és nádornak, maga pedig az Eszterházyak ma is virágzó fraknoi grófi ágának megalapítója.

A hozzá intézett levél így hangzik :

Ill. Domine Comes ac Patrone obs. Felicissimam continuationem Quadragesimae cum humil. observ. meorum obl.

Minthogy grófné asszonyom ó nga gyönyörködik a magyar ajtatos könyvekben, én akarnék most egyet kibocsátani az ő

nga méltóságos neve alatt, ha Ngtok gratiája anteralna. Azon könyvecske Rómából származott, a hol rövid idő alatt kilenczszor imprimáltatott és mindenféle nyelvekre fordítottatott úgy, hogy a könyvnyomtatók nem győzték nyomtatni és valaki kaphatja, mint lelki kincsét úgy tartja. Tudom, hogy a régi ajtatosságot szomjuhozó magyar nemzet is kedvesen veszi Ngodtól, ha Ngod kevés költségével világosságra juthat és valamennyi jó származik isten dicsőségére ez által, mindazokban részesülni fog Ngtok. Noha abból az interesből is meg lehetne, melytől Ngdat megszabadítottam, inscribáltatván három ezer forintot a jószágra; melytől Ngod esztendőnkint 180 frtot fizetett s már négy esztendeje annak, hogy erszényébe megmarad Ngdnak azon 180 frt s azután is mindenkor megmarad. Gondolván nem sok szolgája vagyon Ngodnak, a ki esztendőnkint 180 frt hasznot hajtana Ngdnak. Mindezekre nézve. oly hiszemben vagyok, hogy meg nem szakad a supplicatiom Ngdnál; de legfőképen a lelki jóra és az isten tisztességére nézve, kinek dicsőségét mindenkor szomjuhozta Ngd. Azért is megáldotta s meg is áldja Ngdt mind ezen s mind a más világon. Azon is kérem nagy alázatosan Ngdt, hogy méltóztassék Ngd mentől hamarább választot adni, mert épen ma kezd a typographus a könyvnek nyomtatásához. A praefatiót és a titulust utóljára hagyván. His me gratiae et favori stb. Datum Tyrnaviae 22 Marty 1675. Ngk alázatos káplánja mig él. — Tarnóczy István Societatis Jesu. Az asszonynak ő Ngk alázatos szolgálatomat s méltatlan imádságomat ajánlom kötelesen.“

A könyv, melyről itt szó van, Bona János bibornok egy csakugyan igen elterjedt munkája, melyet Tarnóczy „Menyben vezető kalauz“ czímmel ültetett át nyelvünkre s még 1675-ben Nagyszombatban ki is adott. Csakhogy a könyv *nem* gróf Eszterházy Ferencznek, hanem Szegedy Ferencz egri püspöknek (Szabó Károly Régi M. K. I. 491 lap) van ajánlva. Ez megmondja, mit felelt Eszterházy gróf Tarnóczy fentebbi levelére. Megtagadta a nyomtatási költségek fedezését s az író más patronust volt kénytelen keresni, kit meg is talált az egri püspökben. Régi irodalmi állapotainkról ez a levél mindenesetre elég tanúságos tájékozást nyújt.